

انسان و ناحیه

در درس گذشته پی بردید که می‌توان بر مبنای معیارهای طبیعی یا انسانی، سطح زمین را ناحیه‌بندی نمود. اکنون این پرسش پیش می‌آید که ارتباط انسان‌ها با نواحی، چه ویژگی‌هایی دارد؟
متن کادرهای ۱ تا ۴ را مطالعه کنید. سپس پرسش‌های فعالیت را به بحث و گفت‌وگو بگذارید.

انسان‌ها نواحی را به وجود می‌آورند

۱

انسان‌ها در محیط‌های طبیعی، تغییراتی به وجود می‌آورند. آن‌ها شیوه‌ها و ابزارهای متفاوتی را برای زندگی و بهره‌برداری از محیط طبیعی به کار می‌برند و در نتیجه نواحی مختلفی را پدید می‌آورند و یا نواحی طبیعی را تغییر می‌دهند.

مثال:

بازارهای شناور در بانکوک پایتخت تایلند، از دیدنی‌های جالب آسیای جنوب شرقی است. دست فروشان در قایق‌های چوبی بر روی رودخانه اصلی شهر، اجناس خود را برای فروش عرضه می‌کنند. این شیوه خاص فروش کالا موجب شده است که یک ناحیه تجاری و گردشگری که تقریباً مورد بازدید همه گردشگران خارجی قرار می‌گیرد، پدید بیاید.

در چهل سال اخیر، با ایجاد کارخانه‌های بزرگ و کوچک در امتداد محورهای ارتباطی شهر تهران، نواحی صنعتی پیرامون این شهر شکل گرفته است. به وجود آمدن این نواحی صنعتی، موجب شده است که تهران به مهم‌ترین قطب صنایع مصرفی کشور تبدیل شود.

هرچند انسان‌ها با پیشرفت در تولید ابزار و فناوری و دانش بر محیط طبیعی غلبه می‌کنند و این محیط‌ها را تحت اختیار خود درمی‌آورند؛ اما ویژگی‌های هر ناحیه طبیعی، همواره زندگی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهد. محدودیت‌ها و موانع محیطی موجب می‌شود که انسان‌ها برای کنترل محیط و شرایط خاص آن به چاره‌اندیشی و ابداع ابزارها بپردازند. در واقع هر ناحیه شرایط خاصی را به انسان‌ها ارائه می‌کند و انسان‌ها در چارچوب آن شرایط دست به عمل می‌زنند. برای مثال مردم نواحی گرم و خشک یا نواحی بسیار سرد، روش‌های متفاوتی برای کنترل محیط به کار می‌برند. و یا احداث راه‌آهن در یک کشور دارای نواحی مرتفع و کوهستانی، دشوارتر و پرهزینه‌تر از کشوری است که بیشتر اراضی آن را اراضی پست و جلگه‌ای تشکیل می‌دهد.

مثال: تصویرها را مشاهده کنید

احداث تونل و ریل قطار در ناحیه کوهستانی و برفگیر سوئیس

به کارگیری ماشین برف‌روب مجهز به «GPS» جاده‌ای برای پاکستانی جاده‌ها کانادا

استفاده از پانل خورشیدی در اداره برق سمنان

صید ماهی - فلیپین

نواحی با یکدیگر رابطه و کنش متقابل دارند

۳

هر ناحیه روی کره زمین با دیگر نواحی دارای مبادلات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی است. نواحی بر روی یکدیگر تأثیر می‌گذارند. امروزه به‌ویژه در زمینه اقتصادی، همه نواحی حتی دورافتاده‌ترین آنها تحت تأثیر سایر نواحی هستند.

مثال: بریده روزنامه‌ها را بخوانید.

نواحی تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های سیاسی حکومت‌ها هستند

۴

نواحی، فقط تحت تأثیر روابط خود به خودی انسان‌ها و محیط طبیعی نیستند، بلکه حکومت‌ها و تصمیم‌گیری‌های سیاسی به شدت بر نواحی تأثیر می‌گذارند. برای مثال، برنامه‌ریزی یا تصمیمات یک دولت برای ایجاد نواحی گردشگری و پارک‌های ملی یا صنعتی، توسعه کشاورزی در یک ناحیه، انتقال اجباری ساکنان یک ناحیه دیگر، وقوع جنگ بین حکومت‌ها و نظایر آن، می‌تواند موجب حفظ، تغییر یا تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود.

مثال :

● دولت امارات متحده عربی با ساختن جزایر مصنوعی در آب‌های خلیج فارس، نواحی جدیدی را در منطقه ایجاد کرده است. کاربری این جزایر مسکونی، تفریحی و تجاری است و ده‌ها ویلا، آپارتمان‌های لوکس و امکانات تفریحی و بازار و هتل در این جزایر مصنوعی در حال احداث است. برای ساختن این جزایر، حجم وسیعی از سنگ و خاک از بستر خلیج فارس بالا کشیده می‌شود. این خاکبرداری و گل‌آلوده شدن وسیع آب به اکوسیستم دریایی و آبسنگ‌های مرجانی* آسیب رسانده است و برخی صاحب نظران معتقدند پیامدهای نامطلوبی برای محیط زیست خلیج فارس به دنبال دارد.

● در چند سال اخیر، کشتار صدها تن از مردم مسلمان و مظلوم میانمار (برمه) و به آتش کشیدن خانه‌های آن‌ها توسط فرقه بودایی افراطی در این کشور، موج وسیعی از اعتراض علیه اقدامات حکومت در این کشور را برانگیخته است. دولت میانمار تأکید کرده است که مسلمانان شهروند این کشور محسوب نمی‌شوند و ساختن مسجد را نیز ممنوع نموده است. با پاکسازی قومی* توسط دولت میانمار، صدها نفر از مردم ناحیه مسلمان نشین این کشور به مرزهای بنگلادش مهاجرت کرده و درخواست پناهندگی نموده‌اند.

برای مشاهده تصاویر و اطلاعات بیشتر به لوح فشرده ضمیمه کتاب یا به پایگاه اینترنتی ما به آدرس مراجعه کنید.

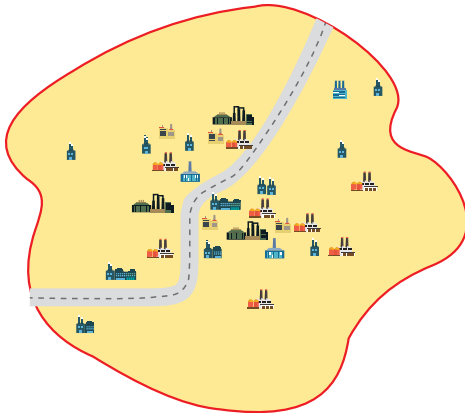

۱. الف) برای موضوع کادر ۱ مثال دیگری ارائه کنید . ب) تصاویر کادر شماره ۲ را تفسیر کنید و بگویید هر ناحیه چگونه بر فعالیت‌های انسان تأثیر گذاشته است؟
۲. الف) بریده‌ی روزنامه‌ها را بخوانید و چند مورد از مبادلات و روابط اقتصادی نواحی را توضیح دهید؟ ب) آیا در گذشته‌های دور نیز نواحی از نظر اقتصادی با یکدیگر در ارتباط بوده‌اند؟ ج) آیا کنش متقابل و وابستگی نواحی در جهان امروز نسبت به گذشته شدت بیشتری یافته است؟ چرا؟
۳. با توجه به پیش‌دانسته‌های خود از پایه نهم بگویید تغییر در یک ناحیه طبیعی مانند جنگل‌های بارانی آمازون چه تأثیری بر سایر نواحی دارد؟
۴. الف) با مشاهده نقشه‌های طبیعی یک اطلس توضیح دهید که آیا احداث راه‌آهن در افغانستان و نپال دشوارتر است یا آلمان و فرانسه؟ چرا؟ ب) از این موضوع چه برداشتی درباره‌ی تأثیر نواحی طبیعی بر فعالیت‌های انسانی دارید.
۵. الف) از مطالعه کادر (۴) چه نکاتی را دریافتید؟ ب) تصمیمات حکومتی می‌تواند موجب حفظ، تغییر یا تخریب نواحی طبیعی و انسانی شود. برای هر یک، مثالی ارائه کنید.

کانون ناحیه، مرزهای ناحیه

هر ناحیه جغرافیایی، دارای کانون یا مرکزی است که عوامل وحدت، همگونی و هماهنگی در آن، به بیشترین میزان وجود دارد. معمولاً اگر از کانون یک ناحیه جغرافیایی به طرف مرزهای آن حرکت کنیم، می‌بینیم که به تدریج از ویژگی‌ها آن ناحیه کاسته می‌شود تا سرانجام این عوامل ناپدید می‌گردند.

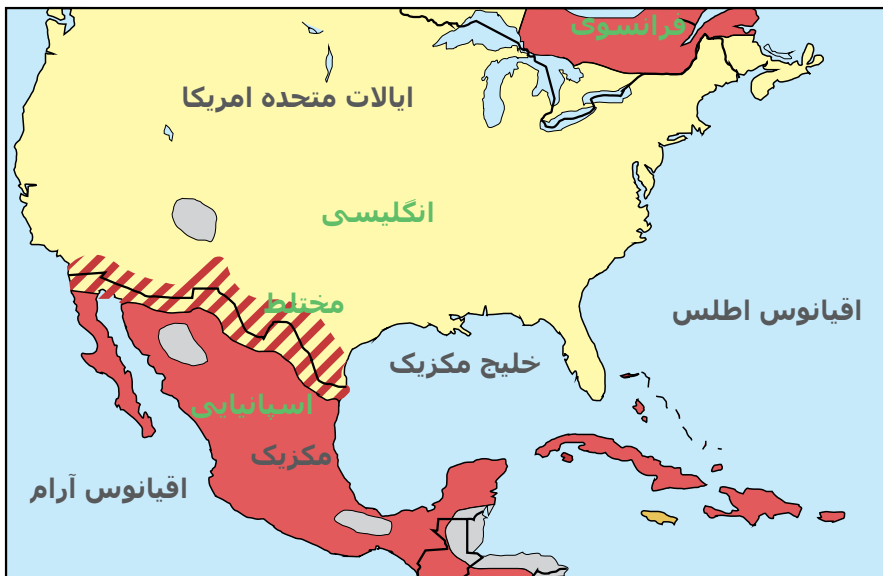

برای مثال در کانون یک ناحیه صنعتی، تجمع زیادی از کارخانه‌ها مشاهده می‌شود. حال اگر از کانون دور شویم، هرچه به مرزهای ناحیه مجاور نزدیک‌تر می‌شویم از تمرکز و تعداد کارگاه‌ها و کارخانه‌ها کاسته می‌شود تا سرانجام در ناحیه مجاور دیگر، اثری از آنها نمی‌بینیم.

یک مثال دیگر در این مورد، نواحی زیست‌بوم‌ها است. همان‌طور که در پایه نهم خواندید، ساوان یک ناحیه انتقالی بین جنگل‌های بارانی استوایی و «صحرای بزرگ آفریقا» است. با کم شدن بارندگی به سمت بیابان صحرا (Sahara)، علف‌های ساوان کوتاه‌تر و تنک‌تر می‌شوند و کم‌کم به مراتع مداری که از علفزارهای کوتاه‌قد تشکیل شده است، تبدیل می‌گردند. این مراتع در حاشیه صحرا، به علت خشکی هوا به استپ‌های بیابانی تبدیل می‌شوند.

خشکی در تمام سال → ۷ ماه بدون باران → تابستان بارانی زمستان خشک → ۲ ماه بدون باران → باران در تمام سال

به نقشه روبرو توجه کنید. بخش هاشور زده، ناحیه‌ای انتقالی در امتداد دو ناحیه زبانی انگلیسی و اسپانیایی در مجاورت مرز ایالات متحده امریکا و مکزیک را نشان می‌دهد. در این بخش به طور مشترک هر دو زبان انگلیسی و اسپانیایی رواج دارد.

- تعیین مرزهای دقیق نواحی کاری دشوار است. البته در نواحی طبیعی مثل نواحی خاک یا زیست بوم ها، تعیین مرز نواحی آسان‌تر از نواحی انسانی مانند نواحی زبانی یا قومی است. چرا؟ در نواحی انسانی، مرزهایی که بر روی نقشه‌ها ترسیم می‌شوند قراردادی و اغلب تقریبی هستند.
- قلمرو و وسعت نواحی متفاوت است. گاه یک ناحیه ممکن است بخشی از یک روستا یا یک شهر یا استان یا یک کشور باشد و گاه ممکن است چند کشور را دربرگیرد و مقیاس جهانی داشته باشد.
- مرزهای نواحی قابل تغییرند. با فعالیت‌های انسانی یا در اثر عوامل طبیعی ممکن است ویژگی‌های خاص یک ناحیه از بین برود و وسعت آن کم یا زیاد شود. برای مثال، با مهاجرت روستائیان یک ناحیه با وقوع خشکسالی، وسعت ناحیه کشاورزی کاهش می‌یابد و یا ممکن است به کلی به یک ناحیه غیرکشاورزی تبدیل شود.

۱. الف) در نقشه شماره (۱)، استان‌های سیستان و بلوچستان، کرمان و خراسان جنوبی، چگونه از هم جدا شده‌اند؟
ب) کدام ناحیه طبیعی در این سه استان، گسترده شده است؟
۲. در نقشه شماره (۲)، کشور افغانستان و پاکستان چگونه از هم جدا می‌شوند؟
ب) کدام ناحیه انسانی در هر دو کشور، گسترده شده است؟

۲

۱

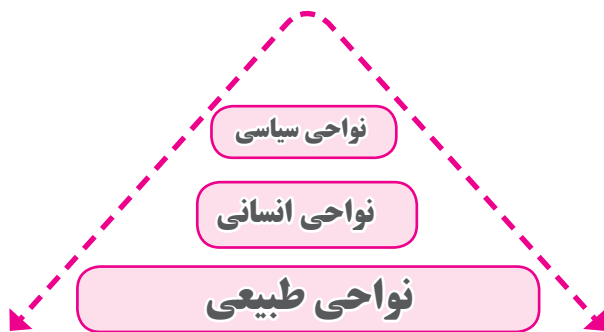

۳. آیا لزوماً مرزهای نواحی طبیعی و انسانی با مرزهای اداری و سیاسی منطبق هستند؟

همان‌طور که دریافتید، مرزهای سیاسی و اداری، بر مبنای انتخاب انسان‌ها تعیین شده‌اند و معمولاً بر مرز نواحی جغرافیایی منطبق نیستند. گاهی یک ناحیه آب و هوایی، زبانی یا قومی، بین چند ایالت و استان و حتی چند کشور، گسترده شده است.

شما با مطالعه این فصل، به وجود نواحی طبیعی، نواحی انسانی و نواحی سیاسی در سطح زمین، پی بردید.

- نواحی طبیعی در سراسر کره زمین گسترده شده‌اند. این نواحی دارای ویژگی‌های خاص طبیعی هستند و بستر زندگی و فعالیت‌های انسان محسوب می‌شوند. جوامع انسانی برای ادامه حیات به نواحی طبیعی وابسته‌اند.
- نواحی انسانی اعم از نواحی جمعیتی، فرهنگی، اقتصادی و غیره در بستر نواحی طبیعی، استقرار می‌یابند و شکل می‌گیرند.

● امروزه تمام نواحی جهان اعم از نواحی طبیعی و انسانی تحت اداره و مدیریت سازه‌های سیاسی و اداری قرار دارند. برای مثال نهادهایی مانند بخش‌داری، شهرداری، استانداری، شوراها، سازمان‌ها و بالاخره حکومت‌ها، مدیریت نواحی طبیعی و انسانی را بر عهده دارند و درباره این نواحی تصمیم‌گیری می‌کنند و سیاست‌ها و خط‌مشی‌هایی را به کار می‌بندند.

همان‌طور که از بررسی نقشه‌ها دریافتید، شهرها، استان‌ها و کشورها، نواحی سیاسی محسوب می‌شوند زیرا تحت اداره و مدیریت يك نهاد قرار دارند. این نواحی با مرزهای قراردادی از نواحی مجاور، متمایز می‌گردند. شما در فصل‌های بعد، ویژگی‌های بیشتری از نواحی طبیعی، انسانی و سیاسی را مطالعه خواهید کرد.

فعالیت

بیان‌دیشیم:

۱. به نظر شما آیا می‌توان قاره‌ها (مثلاً قاره آسیا یا قاره افریقا) را يك ناحیه، قلمداد کرد؟ چرا؟ دلیل بیاورید و پاسخ خود را توضیح دهید.

مهارت‌های جغرافیایی

نقشه‌خوانی/تفسیر نقشه

۱- الف) با استفاده از يك اطلس و مشاهده موقعیت نسبی کشور سوئیس و کشورهای مجاور آن، توضیح دهید چرا در سوئیس، چهار ناحیه‌زبانی وجود دارد؟
 ب) از بررسی نقشه‌های ۱ الی ۷ درس اول، چه چیزی درباره وسعت و مرزهای نواحی استنباط می‌کنید؟ توضیح دهید
 ۲- همفکری کنید و با استفاده از يك اطلس، حداقل دو نمونه عدم انطباق مرزهای نواحی طبیعی یا انسانی با مرزهای اداری و سیاسی (در ایران یا جهان) جست‌وجو و در کلاس بیان کنید.

ارائه در کلاس

هر گروه به دلخواه یکی از موضوعات یا مثال‌های کادر ۱ و ۲ یا مثال‌های مشابه را در کشور ایران یا سایر نواحی جهان انتخاب و درباره آن تحقیق و نتیجه را در کلاس به صورت سمینار ارائه کنید. در تحقیق خود به رابطه انسان و ناحیه توجه نموده و در هنگام ارائه گزارش از رسانه‌های مختلف مانند نقشه و عکس و ... استفاده کنید.